

Psychologisch
Academisch
Woordenboek
2.0

Psychologisch
Academisch
Woordenboek
2.0

Bjorn van der Zwan

Schrijver: Bjorn van der Zwan
Coverontwerp: Bjorn van der Zwan
ISBN: 9789465315355
© Bjorn van der Zwan, 2025

Inhoudsopgave

- ✨ Voorwoord — p. 6
- 📖 Inleiding — p. 7
- 1. 🧠 Neurowetenschappen/hersenstructuren — p. 8
- 2. 🤖 Moderne technologie & AI — p. 30
- 3. 📚✍️ Academisch taalgebruik — p. 36
- 4. 🌙😴 Slaap & biologische ritmes — p. 39
- 5. 🔬📊 Onderzoeksopzet & therapie — p. 42
- 6. 💡🔥 Persoonlijkheids- en motivatiebegrippen — p. 50
- 7. 🎯👁️ Cognitie & bias — p. 55
- 8. 👁️👂👉 Sensorische systemen & perceptie — p. 57
- 9. 📊📈 Onderzoeks- en statistische begrippen — p. 65
- 10. ⚖️📜 Filosofie & ethiek — p. 71
- 11. 🔍📄 Diagnostiek — p. 75
- 12. 🧩 Theoretische modellen — p. 83
- 13. 🧒🧠 Ontwikkelingspsychologie — p. 88
- 14. 🩺👥 Klinisch & Gedrag — p. 91
- 15. 🤝💬 Cliëntgerichte benadering — p. 93
- 16. 🌸 Systemisch werken & Context — p. 95
- 17. 📄📝 Rapportage — p. 101
- 🙌 Dankwoord — p. 108
- 🖋️ Colofon — p. 109
- 🔍 Index — p. 112

Voorwoord

Met trots presenteer ik de tweede editie van het *Psychologisch Academisch Woordenboek (PAW)*. Waar de eerste editie vooral een gestructureerde bundeling was van begrippen, definities en vertalingen, staat deze nieuwe editie in het teken van verdieping en verbeelding.

In PAW 2 zijn visuele aspecten nadrukkelijker aanwezig: mindmaps, schema's en iconen maken het leren en terugzoeken overzichtelijker en toegankelijker. Daarnaast zijn de begrippen aangevuld met praktische voorbeelden, zodat theorie direct in verband gebracht wordt met de praktijk. Daarmee is dit woordenboek niet alleen een naslagwerk, maar ook een hulpmiddel om kennis actief te verbinden met het dagelijks werk en studie.

Sinds de eerste editie heb ik mijn eigen manier van leren verder ontwikkeld. Door bewust gebruik te maken van verschillende geheugenprocessen – zoals herhaling, associatie en visualisatie – heb ik ontdekt hoe kennis niet alleen kan worden opgeslagen, maar ook duurzaam verwerkt en toegepast. Deze persoonlijke groei heeft rechtstreeks zijn weerslag gevonden in de opzet en inhoud van dit boek.

De doelgroep van PAW blijft ongewijzigd: studenten die houvast zoeken in de veelheid aan terminologie, én professionals die hun kennis willen verdiepen of verfrissen. Mijn hoop is dat deze tweede editie opnieuw mag bijdragen aan helderheid, inzicht en nieuwsgierigheid in het brede veld van de psychologie. Met PAW 2 wil ik laten zien dat leren geen statisch proces is, maar een voortdurende ontwikkeling waarin kennis, ervaring en creativiteit samenkomen.

Inleiding

Welkom bij de tweede editie van het *Psychologisch Academisch Woordenboek (PAW)*. Net als de eerste editie is dit boek ontwikkeld om structuur en houvast te bieden bij het begrijpen en toepassen van belangrijke psychologische begrippen. Of je nu student bent, professional in de praktijk of simpelweg geïnteresseerd in dit vakgebied, PAW 2 helpt je snel en overzichtelijk de juiste uitleg en betekenis te vinden.

Wat deze editie onderscheidt van de vorige, is de nadruk op **visuele en praktische ondersteuning**. Begrippen worden niet alleen gedefinieerd en vertaald, maar ook geplaatst in een bredere context: met voorbeelden, schema's en overzichtelijke mindmaps. Dit maakt het makkelijker om verbanden te zien en de theorie te koppelen aan concrete situaties in studie of werk.

De thematische indeling van het boek is behouden, zodat je eenvoudig kunt navigeren tussen onderwerpen als geheugen en cognitie, diagnostiek, gespreksvoering of systemische benaderingen. Elk hoofdstuk wordt ondersteund door iconen en visuele schema's, en achterin vind je opnieuw een uitgebreide index met alle Nederlandse begrippen in alfabetische volgorde.

Net als in de eerste editie zijn de begrippen voorzien van **Nederlandse én Engelse vertalingen**. Omdat zoveel literatuur en onderzoek internationaal wordt gepubliceerd, helpt dit je om snel te schakelen tussen verschillende bronnen en om ook in een internationale context met vertrouwen te communiceren.

PAW 2 is bedoeld als **praktisch naslagwerk én actief leermiddel**. Je kunt het gebruiken tijdens je studie, als ondersteuning in de praktijk, of gewoon om je kennis bij te spijkeren en verbanden scherper te zien. Mijn hoop is dat deze tweede editie je helpt om met meer gemak en diepgang te werken met psychologische kennis, en dat het je stimuleert om nieuwsgierig en kritisch te blijven leren.

1 Neurowetenschappen/hersenstructuren

Dura mater (Dura mater / harde hersenvlies)

→ De dura mater is de buitenste, stevige en taaie bescherm laag rond de hersenen en het ruggenmerg. Samen met de arachnoidea en pia mater vormt het de drie hersenvliezen (meningen). De dura mater beschermt de hersenen mechanisch tegen schokken en houdt de hersenen op hun plaats binnen de schedel. Daarnaast speelt de dura mater een rol bij de afvoer van hersenvocht (liquor) via de veneuze sinussen.

✚ **Voorbeeld:** Bij een trauma kan een bloeding tussen de schedel en de dura mater ontstaan (epiduraal hematoom), wat leidt tot gevaarlijke druk op de hersenen.

Falx cerebri (Falx cerebri)

→ De falx cerebri is een sikkelvormig, stevig dubbelblad van de dura mater dat zich in de lengtegroef (fissura longitudinalis) tussen de linker- en rechterhersenhelft bevindt. Het scheidt de beide hemisferen gedeeltelijk van elkaar en geeft stabiliteit aan de hersenen binnen de schedel. In de bovenrand van de falx cerebri loopt de sinus sagittalis superior, een grote veneuze afvoersinus voor hersenbloed.

✚ **Voorbeeld:** Bij hersentumoren of ernstig hersenoedeem kan de falx cerebri verplaatst of verdrukt raken, wat leidt tot *midline shift* op een hersenscan en gevaarlijke druk op hersenstructuren.

Frontale kwab (Frontal lobe) /

→ executieve functies, motoriek, spraakproductie.

- Structuren:
 - Primaire motorische cortex (M1) → aansturing willekeurige bewegingen.
 - Premotorische cortex & Supplementary Motor Area (SMA) → plannen/coördineren bewegingen.
 - Prefrontale cortex → planning, impulscontrole, beslissingen.
 - Broca's gebied (links) → taalproductie.

- Orbitofrontale cortex → emotieregulatie en sociale besluitvorming.
- Links: taal, logica, rekenen, sequentieel denken.
- Rechts: creativiteit, emotionele expressie, non-verbaal sociaal inzicht.

📌 **Voorbeeld:** Schade links → Broca-afasie. Schade rechts → sociale ontremming of impulsief gedrag.

Pariëtale kwab (Parietal lobe) 🖐️ / 🎯

→ sensoriek en ruimtelijk inzicht.

- Structuren:
 - Primaire somatosensorische cortex (S1) → tast, pijn, proprioceptie.
 - Secundaire somatosensorische gebieden → integratie sensorische signalen.
 - Posterior parietale cortex → aandacht, lichaamsoriëntatie, motorische planning.
 - Associatiegebieden → visueel-motorische koppeling (hand-oog coördinatie).
- Links: taalgerelateerde functies (spelling, lezen), rekenen, detailanalyse.
- Rechts: ruimtelijk inzicht, aandacht in de ruimte, lichaamsoriëntatie.

📌 **Voorbeeld:** Schade rechts → hemineglect. Schade links → rekenstoornissen (acalculie).

Temporale kwab (Temporal lobe) 👂 / 🎨

→ auditie, geheugen, taalbegrip.

- Structuren:
 - Primaire auditieve cortex (Heschl's gyrus) → geluidsverwerking.
 - Wernicke's gebied (links) → taalbegrip.
 - Hippocampus → geheugenopslag, navigatie.
 - Amygdala → emoties (angst/beloning).
 - Inferotemporale cortex → object- en gezichtsherkenning.
- Links: taalbegrip, verbaal geheugen, logische verwerking auditieve info.

- Rechts: muziek, prosodie (intonatie in spraak), gezichtsherkenning.

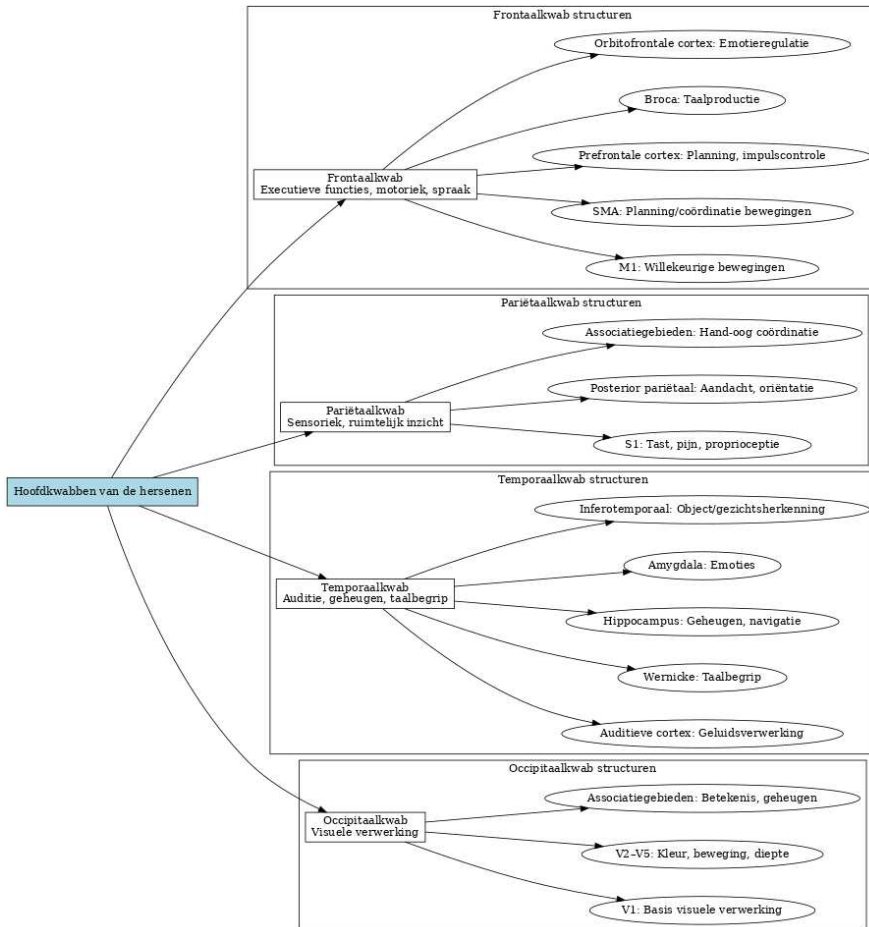
📌 **Voorbeeld:** Schade links → Wernicke-afasie. Schade rechts → prosopagnosie (gezichtsblindheid).

Occipitale kwab (Occipital lobe) 🧠 / 🎨

→ visuele verwerking.

- Structuren:
 - Primaire visuele cortex (V1) → eerste verwerking van vormen, kleur, contrast.
 - Secundaire visuele cortex (V2, V3, V4, V5) → kleur (V4), beweging (V5/MT), diepte.
 - Visuele associatiegebieden → koppeling visuele info aan geheugen/betekenis.
- Links: herkenning van woorden/letters, gedetailleerde visuele analyse.
- Rechts: gezichtsherkenning, visuele patronen, ruimtelijke oriëntatie.

📌 **Voorbeeld:** Schade links → alexie (niet meer kunnen lezen). Schade rechts → visuele neglect of prosopagnosie.

Diencephalon (Diencephalon / Tussenhersenen) 🧠🏛️

→ Het diencephalon is een centraal gelegen deel van de hersenen, tussen de hersenstam en de grote hersenen (cerebrum). Het bestaat uit meerdere belangrijke structuren:

- **Thalamus** → schakelstation voor vrijwel alle zintuiglijke informatie (behalve geur) richting de cortex.
- **Hypothalamus** → reguleert homeostase, emoties, hormonale processen en het autonome zenuwstelsel.
- **Epithalamus** (incl. de pijnappelklier/epifyse) → betrokken bij biologische ritmes en melatonine-afgifte.
- **Subthalamus** → speelt een rol bij motorische controle, in verbinding met de basale ganglia.

📌 **Voorbeeld:** Bij een laesie in de thalamus kunnen patiënten ernstige sensorische stoornissen ervaren, zoals gevoelsverlies of abnormale pijnsensaties.

Thalamus (Thalamus) 🧠

→ Centrale schakelstructuur in het diencephalon die bijna alle zintuiglijke informatie (behalve geur) en veel motorische signalen doorstuurt naar de cortex. Belangrijk voor aandacht, arousal en bewuste waarneming.

- Links: meer betrokken bij taalverwerking en verbaal geheugen.
- Rechts: sterker betrokken bij visueel-ruimtelijke processen en non-verbale informatie.

📌 **Voorbeeld:**

- Een infarct in de linker thalamus kan leiden tot taalproblemen of geheugenstoornissen.
- Een infarct in de rechter thalamus kan leiden tot neglect (ruimtelijke verwaarlozing) of visuele stoornissen.

Hypothalamus (Hypothalamus) 🧠

→ Reguleert homeostase (honger, dorst, lichaamstemperatuur), autonome functies en de hormoonhuishouding via de hypofyse. Integreert stress-, slaap- en voortplantingsprocessen.

- Links: onderzoek suggereert iets meer betrokken bij parasympathische regulatie (rust- en herstelprocessen, zoals verzadiging en ontspanning).
- Rechts: lijkt relatief sterker in sympathische regulatie (stressrespons, arousal, vecht-vlucht).

📌 **Voorbeeld:**

- Schade aan de linker hypothalamus kan leiden tot afname eetlust (afagie).
- Schade aan de rechter hypothalamus kan leiden tot verhoogde stressreacties of agressief gedrag.

Hypofyse (Pituitary gland) ✨

→ endocriene 'meesterklier' die via de adenohipofyse meerdere hormonen produceert (o.a. GH, ACTH, TSH, LH/FSH, prolactine) en via